

PROPOZIȚIILE IMBRICATE

Mirela-Ioana BORCHIN

Propozițiile imbricate sunt produsul unui „accident” sintactic, manifestat ca împletire a subordonatei cu regenta. Aparent, imbricarea ar trebui să fie luată în discuție pe tema relațiilor sintactice din frază, din moment ce fenomenul caracterizează interferența semantică și structurală dintre propoziții care dezvoltă un raport de supra-, respectiv de subordonare una față de cealaltă, afectând, în principal, operația de delimitare a regentei de subordonată. În egală măsură însă, legătura foarte strânsă dintre două propoziții succesive, ca efect al ieșirii din tiparele uzuale de îmbinare a propozițiilor în frază, poate fi privită și ca modalitate atipică de construire a frazei în limba română. Cu această ultimă accepțiune, imbricarea a și fost introdusă de gramatica în vigoare în rândul modalităților de construcție a frazei românești, alături de elipsă, repetiție, detașare, anacolut etc., de fapt în categoria devierilor de la regulile fundamentale de alcătuire a celei mai complexe unități sintactice.

Deși fenomenul imbricării este vechi, având o considerabilă răspândire atât în varianta orală, cât și în cea scrisă a limbii române, studiul acestuia pare a fi de dată recentă în sintaxa românească. Autorii GLR3 au tratat imbricarea într-un capitol special, în volumul al II – lea, consacrat enunțului. Cu toate că salutăm această inițiativă, suntem de părere că teoria imbricării este, în acest moment, încă săracă și ambiguă, motiv pentru care stârnește semne de întrebare și se pretează la completări, la clarificări și nuanțări etc., care să permită dezvoltarea subiectului.

Indiferent de unghiul din care am aborda-o, imbricarea rămâne o problemă de generare a unor unități sintactice distincte, pe care le vom numi **propoziții imbricate**.

Prin felul cum am conceput acest articol, intenționez să supunem atenției posibilitatea de îmbogățire a inventarului structurilor sintactice care răspund constrângerilor cuprinse în definiția propusă de GLR3. Vom evita să aducem amendamente la ceea ce s-a conturat deja ca o contribuție esențială la o teorie a imbricării în sintaxa românească, ci, problematizând pe marginea anumitor anumite aspecte deviante din structura frazei românești, vom încerca să sugerăm anumite deschideri pe care le suscită acest fapt lingvistic.

Abordarea academică a imbricării se concentrează pe includerea acesteia în rândul tehnicilor consacrate de frazare în limba română¹. Noutatea temei se conjugă astfel cu noutatea lărgirii sferei de interes sintactic, fapt ce se cuvine a fi nu doar a fi semnalat, ci și apreciat pozitiv.

În esență, specificul imbricării „rezultă din apartenența dublă (mai rar, multiplă) a unui component sau a unui grup de componente la fiecare dintre structurile parțial suprapuse, în cadrul cărora se angajează în relații distincte cu alte componente, ocupând poziții sintactice diferite.”²

Atât noțiunea de *imbricare*, cât și aria de incidență a termenului sunt insuficient lămurite.

„Termenul de *imbricare*, provenit din verbul *a imbrica* (< fr. *imbriquer*), cu sensul *îmbinare (prin acoperire parțială) a țiglelor (șindrilelor) de pe un acoperiș, a solzilor unui pește sau a penajului unei păsări*, a fost puțin folosit în literatura de specialitate, dar este sugestiv pentru construcția frastică specifică de împletire sau de întrepătrundere a structurii propoziției subordonate cu cea a propoziției regente.”³

¹ p. 772-775.

² Ibidem, p. 772.

³ Ibidem.

Deși se admite existența a multiple variante de imbricare, autorii GLR3 se limitează la ilustrarea a trei situații în care se recunoaște manifestarea acestui fenomen:

1. *cea a structurilor relative, care presupun interferența dintre regentă și subordonată la nivelul conectorului relativ* (pronume/ adjectiv pronominal relativ/ nehotărât; adverb relativ (Vine omul *care* poate. → Vine *cine* poate./ Vine *oricine* poate.; Dau premiu elevilor *care* merită. → *Dau premiu cui/oricărui* elev merită.) sau al adverbului relativ (Vine din locul *unde* l-ai trimis. / Vine *de unde* l-ai trimis.; Îmi amintesc felul *în care* îmi zâmbeai. / Îmi amintesc *cum* îmi zâmbeai etc.):

„Suprapunerea parțială a structurilor regentei și ale subordonatei se realizează prin conectorul relativ, component integrat în ambele structuri propoziționale: în dubla calitate de substitut al nominalului din regentă și de element introductiv al subordonatei relative libere, care ocupă poziția sintactică a nominalului suprimat”⁴,

2. *cea a amalgamării mai multor propoziții aflate în relație de dependență* (imbricarea multiplă):

(a) propoziția subordonată se împletește cu două propoziții regente în relație de coordonare, făcând parte din ambele grupuri verbale: **Apreciez și respect pe oricine muncește cu seriozitate.**;

(b) propozițiile subordonate în relație de coordonare se împletesc cu o singură propoziție regentă, integrându-se prin conectorii relativi în structura regentei: „**Își amintea de ceea ce văzuse altădată și, mai ales, de ceea ce făcuse atunci.**” (Gala Galaction, *De la noi la Cladova*)⁵

3. *cea a deplasării spre stânga a unui grup sintactic*, care implică trecerea peste un regent verbal:

⁴ GLR3, vol. II, p. 772-773.

⁵ *Ibidem*, p. 774-775, *passim*.

„Împletirea propoziției subordonate cu propoziția regentă se realizează, în cadrul unui enunț bi- sau multipropozițional, prin componentul sau componentele deplasate, care se integrează, cu funcții sintactice diferite, în structura subordonatei și în structura regentei sau a întregii fraze.”⁶

În general, „deplasarea componentelor din subordonată este legată de prezența în propoziția regentă a unor modalizatori cu predicție:

- verbe impersonale nereflexive și reflexive: *a trebui, a se părea, a se nimeri, a se dovedi, a se cuveni* etc. : **Omul trebuie să se adapteze., Ion se pare că nu știe lecția., ... Prietenul se cuvine să te ajute.**;
- expresii impersonale: *este bine, este necesar, este important, e greu* etc.: **Elevul este bine să învețe.,... Rezultatul este greu să fie prevăzut.** ;
- adverbe și locuțiuni adverbiale predicative: *firește, negreșit, bineînțeles, pesemne, probabil, fără îndoială, nici vorbă* etc.:

„Și **turcii negreșit că se luaseră după ele.**” (G. Galaction, **La Vulturi**)⁷

Se poate observa că nu doar modalizarea favorizează deplasarea unui component din structura subordonatei spre stânga. Se comportă la fel și verbele sau expresiile verbale impersonale:

v. și „ – **Asta urmează să explici.**” (M. Preda, **Cel mai iubit dintre pământeni**)

„... **ea urma să inspire, să bea, să se hrănească, să respire, cine știe...**” (N. Breban, **Don Juan**)

În rezumat, potrivit autorilor GLR3, ar fi vorba de trei situații tipice de actualizare a imbricării, situații care vor deveni puncte reper pentru luările noastre de poziție:

⁶*Ibidem*, p. 775.

⁷ GLR3, vol. II, p. 775.

1.a. *apartenența dublă a conectorului relativ la regentă și subordonată, în condițiile în care forma cazuală a acestuia este impusă de termenul regent din propoziția precedentă, iar funcția sintactică în propoziția căreia îi aparține este cea de subiect:*

„... însă vizitiul răspundea **cui** socotea el de cuviință.” (M. Sadoveanu, *Noștile de Sânziene*)

„Doamne ajută/**Cui** sărută/Și prierște/**Cui** iubește.” (*Apa trece, pietrele rămân – proverbe românești*)

„... meșterul pusese un geam alb și tăiat oval care pare firesc **cui** nu știa cum fusese înainte...”

(M. Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*)

„**Cui** nu-i este frică nu fuge.” (N. Breban, *Don Juan*)

„Când, în sfârșit, ajunseseră la concluzia că e totuși bine să rămânem **câți suntem**, instructorul m-a chemat în fața lor și, pe un ton neutru, sec, mi-a mai amintit ce sarcină importantă am.” (A. Buzura, *Vocile nopții*)⁸

Admitem faptul că aceasta este o situație tipică de realizare a imbricării, dar propunem luarea în calcul, în acești parametri structurali, a unui alt caz la fel de clar conturat și de larg răspândit. Într-o situație similară se află:

⁸ *Ibidem*, p. 208: „Pronumele relativ **cine** și compusul său nehotărât la genitiv-dativ sau precedat de prepoziție au forma cazuală / prepozițională a poziției sintactice ocupate față de regentul atributivei (cu excepția nominativului), care poate fi diferită față de cea din AT:

Datoria (ori)cui întâlnește un răufăcător este să-l denunțe. (cf. *oricine întâlnește...*)

Casa cui l-a crescut. (cf. *cine l-a crescut*)

Ura pe/(ori)cine îl contrazicea.

Relativul din exemplele de mai sus intră simultan în două tipuri de relații sintactice: cu un termen din regentă, care impune forma cazuală a relativului și cu un termen din subordonată, pe care o introduce și în care îndeplinește o funcție sintactică (în exemplele noastre subiect, respectiv complement direct). În asemenea situații avem a face cu fenomenul împletirii subordonatei cu regenta.”

1.b. **atributivele relative introduse prin forme pronomi- nale, care realizează un acord dublu, la stânga și la dreapta, cu un element din regentă și cu unul din subordonată⁹, devine un argument pentru realizarea imbricării, argument greu de ignorat sau de atacat:**

„Privirea lui se aprinse asupra **spânzurătoarei, al cărei braț parcă amenința pe oamenii din groapă.**” (L. Rebreanu, *Pădurea spânzuraților*)

„Se crede că purcede dintr-o **familie nobilă, al cărei ultim descendent a rămas o mătușă a lui bătrână, care șade la mahala...**” (Urmuz, *Pagini bizare*)

În asemenea cazuri, relatorul **care**, aflat la genitiv, se acordă în gen și număr cu substantivul determinat din propoziția regentă:

„**Moșia** de care pomenise Achim și în **ovăzul căreia** vroia să-și bage caii se afla chiar în capul lotului lor.” (M. Preda, *Moromeții*),

în timp ce articolul posesiv genitival, care însoțește pronumele **care** în genitiv, se acordă în gen și număr cu substantivul pe care îl precedă în subordonata AT:

„În sunete asurzitoare de trâmbițe ea își încolăcea pe după mijloc un șarpe verde bălțat cu galben, **al cărui cap cu limbi jucăușe și-l vâră în gură.**” (V. Voiculescu, *Zahei orbul*)

⁹ „Când pronumele relativ **care** în genitiv determină un substantiv însoțit de prepoziție, el poate sta fie înainte (cu articolul posesiv), fie după substantivul determinat din cadrul propoziției atributive:

O nouă stâncă se ivește în drum, de pe creștetul căreia își dă iarăși drumul în gol. G. Bogza, *Cartea Otlului*

Drezina fuge din ce în ce mai repede... pe lângă cantoane de a căror fînță n-a bănuț până acum. Cezar Petrescu, *Scrieri*

Căci sprinten și înșelătorește gândul omului, pe ale cărui aripi te poartă dorul neconținut. I. Creangă, *Amintiri*

În toate aceste exemple s-ar fi putut folosi și forma inversă: *de pe al căreia creștet, de fînța căroră, pe aripile căruia.*” (GLR2, vol. II, p. 275)

„GELU: ... Pe ea n-o apăra legea *al cărei elogiu sublim îl faci?*” (Camil Petrescu, *Jocul ielelor*)

„... primul drum al doctorului fu la acel fost președinte de tribunal, domnul Jurița, *a cărui adresă nu o află prea ușor*, dar avu norocul să-l găsească.” (N. Breban, *Îngerul de gips*)

Crearea de ambiguități în zona de „acoperire” dintre subordonată și regentă în asemenea cazuri a fost sesizată în literatura de specialitate ca o consecință a manifestării unui fenomen aberant, pe care nu-l putem numi decât **imbricare**:

„Probleme speciale ridică atributivele introduse prin formele de genitiv *căruia, căreia și cărora*, în care pronumele poate apărea în două poziții. Într-o frază ca: *Era marea cea mare, ale cărei talazuri neconținut spală țărnișurile*, elementul de relație *ale cărei* apare, firește, la începutul atributivei. Tipul acesta de atributive permite plasarea pronumelor în interiorul atributivei, creând eventuale dificultăți de segmentare: *În jurul unor continente necunoscute, pe țărnișurile cărora descoperă statui de regi; Fund de ocean, în adâncimile căruia moluște monstruoase se târăsc pe nisip*. Într-o asemenea exprimare, atributiva înglobează și substantivul de care este dependent pronumele relativ în genitiv, deoarece *pe țărnișurile cărora și în adâncimile căruia* pot fi schimbate în *pe ale căror țărniși și în ale cărui adâncimi*. Acest tip de atributivă permite și coordonarea a două sau mai multe propoziții marcate prin elementul de relație și cu verbul subînțeles: *Țara Făgărașului trăiește sub semnul poeziei, de ale cărei vrajă și de a cărei zămislire nimeni nu rămâne străin.*”¹⁰

2.a. *dubla supraordonare, respectiv dubla subordonare a unei propoziții față de celelalte două cu care intră în relație*:

„**Nu le păsa și nu intra** în calculele lor *cine* n-are ce declara.” (M. Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*)

¹⁰ T. Hristea (coord.), *Sinteze de limba română*, ed. a III – a, București, 1984, p. 338.

Fără îndoială că, în asemenea exemple, amalgamarea semantică dintre subordonată și regente demonstrează o interferență a subordonatei cu două propoziții coordonate. Ca și în situația precedentă, aducem o completare, supunând atenției un alt caz tipic de amalgamare semantică și interferență sintactică dintre elemente coordonate și subordonate:

2.b. situația în care raportul unei propoziții cu succedenta sa este în același timp de supraordonare și de subordonare:

Legătura dublă – de supraordonare și de subordonare față de propoziția următoare, introdusă printr-un element relativ (pronume sau adverb) – se realizează datorită faptului că aceasta se subordonează unui element regent și se coordonează cu un element identic ca funcție din propoziția anterioară¹¹:

- în limba vorbită:

De vină sunteți tu [și] cu cine te făcu.

Si-a făcut lansarea de carte cu câțiva prieteni [și] cu cine mai era prin librărie la acea oră.

- în limba literară:

„Vasiliu era luminat: cine să fie, era blonda care stătea foarte aproape de el pe plajă. Împreună cu Sudamericanul, așa îl botezara ei doi, el cu Tonia, un găligan **înalt, solid**, cam **puhav, negricios și care își întreținea o mică mustăcioară parșivă...**” (N. Breban, *Don Juan*)

- v., de pildă, posibilitățile de realizare a coordonării unui complement indirect din propoziția regentă cu o subordonată CI:

a) prin juxtapunere:

¹¹ Se consideră a fi o **relație mixtă** cumulul de raporturi sintactice pe care îl realizează anumite propoziții secundare care, pe de o parte, sunt subordonate regentei, iar, pe de altă parte, sunt coordonate cu un element din propoziția regentă.

„Aici ne lipsește curajul de a da nas în nas **cu noi** înșine, **cu ce a mai rămas din noi.**” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)

b) copulativă:

„ – Să învăț!... făcu Laurențiu, pufnind în răs, și Minda râse și el, contagiat de Ceea, de reacția sa, **nu și de ceea ce spusese.**” (N. Breban, *Îngerul de gips*)

c) disjunctivă:

„Laurențiu era orice afară de unitate, în sensul că se împrăștia mereu, se scurgea în trecutul său propriu sau **în ceea ce-și închipuia el** că-i trecutul său...” (N. Breban, *Îngerul de gips*)

e) adversativă/ opozitivă:

„Oricum, când vorbeam despre irațional, mă refeream nu **la un mod** de gândire, nu **la sceptici** sau **la suprarationaliști**, ci **la ceea ce noi, oamenii secolului XX, înțelegem, simplu, prin acest cuvânt...**” (N. Breban, *Don Juan*)

- v. și fenomenul unei relații mixte din punct de vedere sintactic în condițiile trimeriei semantice la același referent:

„Toți purtăm măști. (În spatele măștilor e o umezeală de nedescris. Ceea ce respiri e un soi de praf amestecat cu salivă. Propria-ți salivă.) Să nu împrăștiem microbii, să nu luăm unii de la alții **viruși, bacterii sau cum se vor fi numind minusculele vietăți.**” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)

„Clipe-n șir nu a reacționat, apoi mi-a făcut respirație artificială **sau cum îi zice.**” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)

„Cornul **sau cum i-o fi zicând**, nu era înalt, un fel de arbust cu crengile firave.” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)

Ion Diaconescu¹² tratează acest fenomen sintactic ca pe o variantă a coordonării și ne furnizează exemple de coordonare a subordonatei cu funcții sintactice diferite în regentă, arătând că:

¹² *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, București, E.Ș.E., 1989, p.244.

„... raportul de coordonare poate să reunească și unități sintactice care nu aparțin aceluiași nivel, dar care actualizează, la nivel sintagmatic sau la nivel frastic, aceeași funcție de determinare; **subiect – subiectivă: Tu și cine mai dorește puteți pleca.**; **nume predicativ – predicativă: Ea este serioasă, harnică și cum îi stă bine unei fete de vârsta ei;** **atribut – atributivă: A cumpărat o carte interesantă, dar care l-a costat cam scump.** ; **complement direct – completivă directă: Mi-a adus un stilou și ce-a mai socotit important;** **complement circumstanțial – subordonată circumstanțială: Mă vizitează duminica și când e mai liber;** sau **funcții diferite: Se plimbă prin parc și cu cine-i place.”**

Aspecte ale întrepătrunderii semantico-sintactice ale propozițiilor aflate în această situație particulară, pe care noi o atribuiam fenomenului de imbricare, au mai fost analizate de renumiți specialiști în sintaxa românească.¹³

¹³ Gh. D. Trandafir propune pentru acest dublu raport sintactic termenul de *relație mixtă bipropozițională* (*Alte probleme controversate*, Craiova, Editura Universitaria, 1996, p. 122), pe temeuri de tip structuralist: „Prin aplicarea analizei în constituenți imediați, fraza *În casă lumea se împărțise în două, în pripă și cum se nimerise.*, se scindează în două propoziții: *În casă lumea se împărțise în două, în pripă* (A) și *cum se nimerise* (B). Continuarea analizei postulează respectarea segmentării precedente, deci partea de propoziție *în pripă* din propoziția (A) rămâne inclusă în aceasta ca parte integrantă a ei. Relația de subordonare a părții de propoziție *în pripă* față de predicatul *se împărțise* al propoziției (A) este mai strânsă decât relația ei de coordonare cu propoziția (B), încât această parte de propoziție nu poate fi tratată ca un element independent în cadrul propoziției (A), susceptibil să stabilească *singur* relație de coordonare cu propoziția (B). Complementul de mod *în pripă* se coordonează direct cu propoziția circumstanțială de mod (B) ca parte integrantă (deci indisociabilă) a propoziției (A), pe care o integrează *integral* în relația de coordonare. Propoziția (B) este o expansiune a propoziției (A), deci *adăugată* la aceasta.” (1996: 123) „În concluzie, propoziția (B) este subordonată față de propoziția (A) (deși determină *direct* numai un constituent al acesteia, pe *se împărțise*) și coordonată cu aceeași propoziție (A) (deși se coordonează *direct* cu un constituent al acesteia, *în pripă*, care determină, de asemenea, constituentul

se împărțise): $A \leftarrow B$. [...] noi considerăm că între propoziția (A) și propoziția (B) există *relație mixtă bipropozițională* (binară): de coordonare (marcată prin conjuncția *și*) și de subordonare (marcată prin adverbul relativ *cum*), iar nu de coordonare a unei subordonate cu o parte din regentă.” (*Ibidem*, p. 124);

„Plecând de la situația reală a unui enunț sintactic:

„L-am ales pe el **de ciudă, din disperare și fiindcă știe să cânte frumos.**” (P. Istrati, *Ciulinii Bărăganului*)

observăm că există un termen marcat simultan cu două mărci: *una de tip coordonator*, jonctivul **și**, și *una de tip subordonator*, jonctivul **fiindcă** (termen pe care îl vom nota convențional T2), de unde deducem, pentru început, că el se află într-un raport de coordonare cu un alt termen (simplu sau multiplu) (termen pe care îl vom nota tot convențional T1). Dar observăm rațional că T2 nu se poate afla simultan și într-un raport de coordonare și într-unul de subordonare, deci mixt, cu același T1, de unde deducem că în acest raport este, în mod necesar, implicat și un alt termen T0, față de care atât T1, cât și T2 sunt subordonați. Această realitate sintactică poate fi simbolizată linear prin formula $T0 - (T1 \text{ și } T2)$ sau figurate grafic astfel:

T0

T1 -----> T2

Figura semnifică schema sintactică după care se construiește un raport sintactic mixt. Nu interesează, însă, ce fel de realizare cunosc termenii T1 și T2 de “cuvânt” (în sensul de parte de vorbire) sau de “grupare organizată sintactic” (Valeria Guțu-Romalo, 1973: 76) (în sensul de “enunț-propoziție”), deoarece acest lucru nu schimbă datele esențiale ale problemei: faptul că *la nivelul unui singur termen sunt implicate și marcate două raporturi sintactice simultane*.

Pot fi în raport sintactic mixt două realizări propoziționale cu funcții sintactice identice

„Alții ziceau **că** / *oricum ar fi* / **dar paserea aceasta nu-1 lucru curat și / că trebuie** / *să fie un trimis de undeva numai pentru a iscodi casele oamenilor.*” (I. Creangă, *Povești, amintiri, povestiri*), sau realizări sintactice cu funcții sintactice diferite:

Face ce vrea și cum vrea.

„L-am ales pe el **de ciudă, din disperare și fiindcă știe** să cânte.” (P. Istrati, *Ciulinii Bărăganului*)” (Mihaela Secrieru, *Nivelul sintactic al limbii române*, Iași, Ed. Gea, 1998, p. 102-103)

Interpretările lor nu contrazic ocurența unei zone de suprapunere semantică între regentă și subordonată, unitatea de sens afectând raporturile sintactice firești dintre regentă și subordonată. Conținutul subordonatei reduce întreaga propoziție la nivelul unui element din regentă situat pe același plan, fapt marcat de prezența conjuncției coordonatoare înaintea celei subordonatoare.

3.a. *deplasarea spre stânga a unui element din subordonată, care are ca rezultat integrarea acestuia în regentă, mai ales atunci când termenul regent al subordonatei este un modalizator:*

„**Familia ei nu trebuia să ia parte la viața ei, la cea de-a doua viață a ei, născândă.**” (N. Breban, *Don Juan*)

„**Această ură** pe care tinerii mei ani mi-o făcuseră cadou **trebuia să fie aruncată peste bord!**” (M. Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*)

„**Eșecurile noastre în ideea** pe care ne-am făcut-o despre fericire **trebuie să cadă pe planul II.**” (M. Preda, *Cel mai iubit dintre pământeni*)

„Apoi, auzeai un zgomot **care se părea că vine dinlăuntru** lui.” (N. Breban, *Don Juan*)

„În orice caz, **individul se pare că îl cunoștea sau fusese avizat...**” (N. Breban, *Îngerul de gips*)

Suntem tentați să aducem în discuție o situație care s-ar situa la polul opus. Din două motive considerăm că o opțiunea noastră este oportună pe această temă:

a) nu se poate nega împlinirea semantică și formală a regentei cu subordonata în structurile sintactice pe care le focalizăm;

b) nu se poate nega apropierea acestei structuri 3.b. de structura sintactică 1.b., pentru care am adus deja argumentele cuvenite (v. *supra*).

Avem deci în vedere:

3.b. situația propozițiilor subordonate în structura căroră reapare termenul regent înaintea elementului introductiv.

Acest element regent prezent în subordonată implică nu o deplasare spre stânga, ci o repetare a elementului regent enunțat în propoziția determinată în cadrul propoziției determinante. Reluarea termenului regent se realizează, în raport cu locul său din structura regentei:

- imediat:

„Cine știe, poate mi-aș fi adus toată familia în Franța, să vadă și ai mei cât e de mare și de generoasă această țară. *O țară* pe care am învățat să o iubesc târziu.” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)¹⁴

- la distanță:

„A fost *dragoste* la prima vedere. *O dragoste care* i-a redat pofta de viață, l-a făcut să-și accepte boala, să poată vorbi despre

¹⁴ Pentru tipul de repetiții imediate, în literatura de specialitate se folosește termenul de **anadiploză**:

„*Anadiploza* constă în repetarea unui cuvânt sau grup de cuvinte la sfârșitul unei unități sintactice și la începutul celei următoare:

Eu sunt de acord cu ceea ce a spus X, dar cu un amendament. Un amendament serios și anume că tot ceea ce a spus el este valabil pentru acea minoritate a cetățenilor români care citesc ziarul dar... DAR... ei reprezintă totuși elita intelectuală a țării și deci efectul este foarte important. Foarte important pentru că sânt oameni care de fapt decid ce trebuie să fie mainstream-ul opiniei românești.(TV)” (GLR3, vol. II, p. 763).

După cum se constată din exemplul dat de autorii GLR3, anadiploza caracterizează mai ales oralitatea, fiind unul din procedeele larg răspândite de marcare a coeziunii textuale.

ea, să-și cultive măcar speranța că nu luptă degeaba cu problemele lui.” (Mirela-Ioana Borchin, *Punctul interior*)

„Mi-e așa de *frică*..., șopti ea. Îi tremura bărbia și palmele ce le puse pe mâna Deliei erau ude. *Frică să n-o văd dintr-odată țeapănă*..., adăugă mai încet, deși nu mai era nevoie de nicio precizare.” (Mirela-Ioana Borchin, *Punctul interior*)

De asemenea, se poate relua poziție sintactică a regentului, printr-un sinonim al acestuia:

„În acest roman, după cum veți vedea în cele ce urmează, personajul principal e un anume Pierre le Petit. Un individ deosebit, occidentalizat *petit a petit* sau, mai pe franțuzește, *au fur et a mesure*. *Ins* care își depășește propriul statut de la o pagină la alta.” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)

Termenul regent din propoziția subordonată este echivalat printr-un sinonim în aceleași condiții, reluarea poziției sintactice producându-se:

- imediat:

„După o tăcere în care gândurile li se mai limpeziră puțin, Tudor reveni, pe binecunoscuta-i intonație gravă, *la* propriile *neliniști*. *La tristeți ce îl îmboldeau să le scoată la iveală*.” (Mirela-Ioana Borchin, *Punctul interior*)

- la distanță:

„Parisul nu s-a schimbat de la Dali încoace. Sâmbătă seara e un oraș supraréalist. Întotdeauna. O metropolă pe care doar pictorii, muzicienii, scriitorii, artiștii, în general, știu s-o iubească.” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)

Nu de puține ori, termenul regent ocurent în subordonată poate fi o apozitie pe lângă un element al regentei:

„Se ruga să găsească, pe moment, *o soluție* miraculoasă. *Ceva care să o îndrume spre el*.” (Mirela-Ioana Borchin, *Punctul interior*)

„Se servește cu frișcă. Și cu multă dragoste. *Din aceea care nu pierе niciodată*.” (Simona Constantinovici, *Nepoata lui Dali*)

„Afară ploua și *întârziații* se grăbeau spre locurile lor de muncă. **Oameni care** nu aveau altă grijă decât aceea de a ajunge la timp la serviciu.” (Mirela-Ioana Borchin, *Punctul interior*)

„Toate o alungau. Nu se putea împăca *cu* acest *gând*. **Cu neliniștea** care îi mărunțea orice inițiativă, îmbolnăvindui-mintea.” (Mirela-Ioana Borchin, *Punctul interior*)

După cum se observă din ilustrări, în această situație 3.b., contrară din punctul de vedere al dispoziției formale a termenului mobil situației 3.a., contradicție rezumată de opoziția *contragere – expansiune* la granița dintre propoziții, se găsesc exclusiv propoziții subordonate atributive. Există premise pentru apariția acestei modalități de reluare a termenului regent pentru a-l situa în proximitatea relativelor atributive, despre care se știe că, în general, stau imediat după elementul regent.

Cf. „E **ceva** în tine, de la o vreme, *care-mi scapă*, **ceva care înainte-mi aparținea**.” (N. Breban, *Don Juan*)

În atare cazuri, subordonata este separată de regentă prin virgulă. În structura la care ne-am referit, delimitarea subordonatei de regentă se face prin punct. Prin urmare, specificitatea structurii 3.b. constă în faptul că fenomenul imbricării se împletește cu cel al fragmentării frazei:

„Ați observat că unul din cele mai triste obiecte de pe lume e **o carte** uitată, **o carte** proastă. **O carte** moartă. **O carte care nu a putut fi reanimată**, care nu a putut măcar să-și arunce primul țipăt, revolta aceea a plămânilor în fața oceanului de aer în care trebuia să cadă.” (N. Breban, *Don Juan*)

Pauza mărită prin strategia de punctuație contribuie la scoaterea în relief, din diverse rațiuni, a termenului regent.

* * *

Inițiativa noastră de a lua în calcul câteva situații de propoziții care se recomandă ca imbricate, deși nu sunt incluse în această categorie de autorii GLR3, nu este singulară. Amploa-

rea fenomenului sintactic al imbricării, cât și faptul că se poate actualiza în mai multe variante au mai fost subliniate în gramatica românească¹⁵.

În aceste condiții, ni se pare justificat să arătăm că numărul construcțiilor aflate sub incidența imbricării ar putea fi mai mare decât cel stabilit de GLR3.

De aceea, sugerăm în acest articol că ar corespunde definiției imbricării și alte structuri care presupun împletirea subordonatei cu regenta, și anume: **atributivele relative introduse de un relator care se acordă atât cu un element din regentă, cât și cu un element din subordonată; propozițiile subordonate care sunt, în același timp, coordonate cu un element din regentă; respectiv, propozițiile subordonate în structura cărora figurează și termenul regent, reluat în subordonata detașată prin punct de regentă**, toate reprezentând variante de materializare a imbricării, atât în plan semantic, cât și în plan sintactic.

Nu este lipsit de interes faptul că, din exemplificările pe care le-am făcut, extrase dintr-un corpus de texte literare, rezultă totuși că aceste structuri tipice nu sunt deloc niște construcții

¹⁵ Cu mai bine de trei decenii în urmă, Gh. Trandafir, în lucrarea *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1982, p. 95, considera că formează o categorie aparte, cea a așa-ziselor „propoziții împletite”, următoarele tipuri de construcții: subordonata interogativă indirectă în care se intercalează o propoziție principală regentă: **Cine zici tu că spune așa?** subordonată întreruptă printr-un verb unipersonal ca *a trebui, a se cuveni, a se cădea*: **Tudorel trebuie să fi răspândit în grupul arhitecților tineri această versiune.**

regentă care conține părți de propoziție ale subordonatei: „*Când vuia în sobă tăciunile aprins, care se zice că face a vânt și a vreme rea... mama îl muștra acolo, în vatra focului...*”

subordonată în care sunt încorporate părți de vorbire din regentă: (a) *Am asistat la premiera cui a sosit întâi;* (b) *A felicitat pe cine s-a remarcat.*”

artificiale. Dimpotrivă, ele constituie fapte uzuale în vorbirea românească actuală, care sunt reflectate cu fidelitate în varianta scrisă a limbii literare.

Aceste structuri sintactice pot fi considerate tipice pentru ilustrarea împletirii subordonatei cu regenta, devierea de la ordinea firească de construcție a frazei fiind, din diferite considerente, și mai accentuată decât în exemplele date de GLR3. Îndrăznim să afirmăm, pe baza ilustrărilor oferite și a susținerii asigurate de modul cum au fost percepute structurile sintactice în cauză de către specialiști, că manifestarea fenomenului imbricării este mai amplă și mai variată decât au reușit să evidențieze autorii GLR3.

Mai mult decât atât, considerăm că este necesară și alcătuirea unei taxonomii a propozițiilor imbricate, care ar implica atât o revizuire a tipologiei propuse de GLR3, la care am încercat să ne raportăm, cât și o îmbogățire a inventarului lor, pentru care am îndrăznit să facem aici câteva sugestii.

BIBLIOGRAFIE

Diaconescu, I., *Probleme de sintaxă a limbii române actuale*, București, E.Ș.E., 1989.

***, *Gramatica limbii române*, ed. a II-a, vol. II, București, Editura Academiei, 1963.

***, *Gramatica limbii române*, ed. a III-a, vol. II, București, Editura Academiei Române, 2005.

Guțu-Romalo, Valeria, *Sintaxa limbii române. Probleme și interpretări*, București, EDP, 1973.

Hristea, Th. (coord.), *Sinteze de limba română*, ed. a III-a, București, Ed. Albatros, 1984.

Jordan, I., Robu, Vl., *Limba română contemporană*, București, EDP, 1978.

Irimia, D., *Gramatica limbii române*, Iași, Ed. Polirom, 1997.

Muțiu, I., *Probleme ale coordonării în limba română*. Teză de doctorat, Universitatea din Timișoara, 1973.

Secrieru, Mihaela, *Nivelul sintactic al limbii române*, Iași, Ed. Gee, 1998.

Șerban, V., *Curs practic de sintaxă a limbii române*, București, EDP, 1964.

Teiuș, Sabina, *Coordonarea în vorbirea populară românească*, Editura Științifică și Enciclopedică, București, Ed. 1980.

Trandafir, G.I., *Probleme controversate de gramatică a limbii române actuale*, Craiova, Editura Scrisul românesc, 1982.

Trandafir, G. I., *Alte probleme controversate*, Craiova, Editura Universitaria, 1996.